

DR. SZEBERÉNYI LAJOS: A PARASZTSÁG TÖRTÉNETE
(Gergely R. kiadása, Budapest)

A történelem alapvető s legizgatóbb része: a legrégebb társadalmi osztály története. Ha összefoglaljuk, befér két szóba: robot és uzsora. Ha kibontakoztatjuk: az egész emberiség életét kell áttekintenünk. Kezdődik túl a legtávolabbi időn, ameddig történeti látásunk elér. Ettől kezdve minden termelési renden át őrzi nemzetközien azonos életformáját, s a társadalom magatartása is internacionálisan ugyanaz vele szemben. Története így ismétlődés a dolgok körforgó rendjében. A pogány időkben *helóta*, akire időnként vadászik a „spártai férfikar.“ A kereszténységben *jobbágy*, akinek „házát és birtokát ötven évenként fel kellene dúlni.“ Így írja *Hermelin* zürichi kanonok az Ur 15. századában; hasonlóformán vélekedik Richelieu s a mi Bessenyeink is. — A klasszikus korban Peisistratos egyenruhát rendel a parasztnak, hogy távol tartsa a várostól s kösse a földjéhez. A keresztény Bizáncban már nem hagyhatja ott lakhelyét, s az újkor kezdetén Werbőczy a legsötétebb úri önzéssel kodifikálja birtok-tárggyá. — Periklész szobrok és díszépületek barokk bőségében pompáztatja Athént, de a földművelő sárházban teng a szépség városában, vagy kivándorolni kényszerül és zsoldosnak állani a perzsa satrapákhoz, akikről vezetői azt tanították, hogy ellenség. Nyugaton pedig, mialatt felépülnek a Loire mentén a műemlék kastélyok, melyekkel a civilizáció ma is büszkélkedik, a paraszt nyomora tűrhetetlen s a „jacquerie“ lázadásban robban ki. — Egyiptomban minden aratás után megjelenik a parasztnál az irnok, botos néger kíséretében s elveszi termésé nagy részét. A XX. században, csekély változással, adóvégrehajtás néven történik így. — A latifundium Rómájában Menenius Agrippa mesével elégíti ki a kisemmizetteket. Ma választási ígéretekkel hitegetik őket. — A deklasszáldott szabad paraszt a rabszolgákhoz csatlakozik, mikor Spartacus, kétezer évvel Lincoln Ábrahám előtt, rabszolga-felszabadító háborúját vívja. A középkorban a szabad paraszt, mikor oltalomért a birtokos rendhez fordul, valóságban a szolgák osztályába süllyed. A hierarchikus rend nem ismer földet úr nélkül.

Az ősi földművelő kultúrákban történik gondoskodás a parasztról. Hammurabi kétezer évvel Jézus előtt úgy törvénykezik a földről és művelőről, hogy azzal messze a középkor fölé emelkedik. Törvényeit visszhangozzák Mózes könyvei. De már Róma nagybirtokosai és tőkésai kiméletlenül elpusztítják a patriciusokat, akik osztályuk visszaéléseivel szemben igazságosabb társadalmi rendért küzdenek. Az osztályvisszaélés ostromozását Róma minősíti hazaárulásnak.

A paraszt ezután elárvultan marad. Elnyomatva — osztálytudata nem fejlődik. Csak a nyomora készíti lázongásokba. Ha ez a legkevésbé forradalmár osztály, amely csodás türelemmel vár és szenved, kirobban, azt mindig pazarlás, nyomor, elnyomás, kegyetlenség kényszerítik ki. S mindig következett a megtorlások bűne, amely borzalmaival fölözte a paraszti tetteket, még akkor is, ha azok tartózkodtak minden kártételtől, mint a norvég Lofthus mozgalomban. S a megtorlások törvényszerű ostobasága nem kereste a szociális okokat, pedig a parasztforradalmak nem új társadalmi rendet akartak, csak helyet a régi rendben. S minden kirobbanás alkalom volt, hogy a birtoklók földéhsége még nagyobb területeket szerezzen magának.

A paraszti szabadságharcok 997-ben kezdődnek Normandiában, s a forradalmak szabályos nyugat-keleti irányában terjednek. Csúcspontjukat a reformáció idején éri el: de ez nem oki, csak időbeli egybeesés. A reformáció a kapitalizmus szellemét hozta, s inkább elterelte a figyel-

met a paraszt-kérdésről a vallásra; épúgy, mint Magyarországon a történetiségben gyökerező nemzeti-eszme hátráltatta a jobbágyfelszabadítást; s amint a faji-gondolat újabb jobbágyságot készít elő. Ebben a küzdelemben kipusztult az angol paraszt. Ez termelte ki a 18. században a fűvön tengődő franciáknál az egykét. „Ne szülj rabot, te szűz! Anya ne szoptass csecsemőt!” „A menyasszony meddőségért eped” — a természetes védekezés minden elnyomás ellen, legyen az szociális, alkotmányos, vagy háborús. A paraszt szabadságharc kihosszabbodott a 20. századig, az 1907-es romániai s az 1933-as spanyol zendülések a legutóbbi hullámai.

Ahol ez a kérdés idejében megoldódott, az állami fejlődés biztosabban és magasabbra ment. A svájci parasztok 1291-ben a Rütli réten felújítják a Markgenossenschaftot, s megvetik az alapját egy államnak, amely megoldja Európa rák-problémáját, a nemzetiségi kérdést. Jólétet, szabadságot biztosított magának Dánia, Norvégia, Svédország, Izland. Ma a diktatúrák e konzervatív osztály erősítésében, a falu ősi életformájának rögzítésében keresik a társadalmi változással szemben a gátló vagy fékező erőt. Mussolini telepít, bár a fasizmus alatt szaporodott a nagybirtok. Németország az iparos államra a földművelő társadalom és gondolkozás gyermekruháját húzza. Ausztria rendi állama, Bulgária diktatúrája egy törekvésben alapozzák létüket a parasztságra.

A világháború azonban kikényszerítette a földkérdés valamilyen rendezését mindenütt. Oroszország a kulákok megsemmisítésével teremtette meg a kollektív gazdaságokat. Finnország 1919-ben nagyarányú földrendezést hajtott végre. Nagyarányú volt a kisántánt államok földreformja is. Magyarországon az 1920-as földreform „csak látszólagos lépés volt a helyesebb, arányosabb birtokmegosztás felé”. A parasztság politikai súlya megfogyott. Életszintje leromlott. 1936-ban másfél millió ember él évi 120-100 P. keresetből, másik másfél millió évi 50 P-ből. A telepítési törvény a 25. évben fogja földhöz juttatni a 35.000 földműves családot. Viszont készült új hitbizományi törvény, amit megszavaztak az egykori jobbágyok utódai is.

Szeberényi a parasztkérdésnek régi és alapos művelője. E könyv megírására hivatott. A problémát azonban csak bizonyos határok közt tekinti. Európára szorítkozik, itt is a görög, római viszonyoknál szűken, de bővülve napjaink felé. Legterjedelmesebben foglalkozik a magyar és dán viszonyokkal. Az író lelkes, aki együtt él és érez hiveivel. Ez vezet-e annak átlátásához, hogy a földmunkás-kérdés csak földkérdés. Ebben adódnak a mű többi határai. Nem társadalmi-strukturális összefüggéseiben, hanem szimptomatikusan kezeli tárgyát főként vallás-erkölcsi értékelésben. Innen kitérései vallási és egyháztörténeti tényekre, főleg a reformáció után. De oldalakat juttat alkotmányjogi és életrajzi adatoknak is. Ezen túl azonban átfogott tényterülete, jó tárgyismerete, tiszta szándéka miatt alapvető a munka értéke. Egyben memento a terjedő falukutatás és újromantikus parasztirodalom idején: „A meglátás stádiumán már túl vagyunk. Ha felelősségünk tudatában segíteni akarunk, akkor ma már cselekedni kell.” (*Nánay Béla*)

REMENYIK ZSIGMOND: Büntudat (Pantheon. Budapest 1937)

Remenyik Zsigmond önéletrajza komoly figyelmeztetés az íróknak és komoly eseménye az irodalomnak. Azoknak az íróknak, akik az aurea mediocritas kényelmes hintaszékében szunnyadoznak s finom ösztönnel várják, hogy az idők jobbra vagy balra fordultával merre egyensúlyozzák át magukat és komoly eseménye az irodalomnak, mert azt